

ועוד יש להקשות: בתר אחר המותו, ליתני יש לשנות את ערות בלתו, שהעונש עליה הוא סקילה, ולא לשנותה אחרונה, היות דבתר אחר מיתת שריפה — מיתת סקילה היא בדרגה החמורה אחרי שריפה!

ומדוע שנה התנא את כלתו, שהיא בסקילה, רק בסוף הרשימה, לאחר שאר העריות, שאינן אלא חייבי כריתות, ואין בהן כלל מיתת בית דין?!

ולכן, חוזרת הגמרא, ומביאה הסבר אחר להקדמת בתו:

אלא, ערות בתו, כיון שאינה כתובה במפורש בתורה, אלא דאתיא מדרשא, מדרשת הכתובים היא נלמדת — חביבא ליה, חביבה היא לתנא לשנותה, ולכן הקדימה לפני כל העריות.

ומקשה הגמרא על העדיפות של ערות בתו, א-ג ועל מה שאמרנו שהיות והיא נלמדת מדרשה, חביב לו לתנא להזכירה תחילה:

והרי בולחו עריות, הפטור שלהן מיבום, נמי — מדרשא אתו!

וכי תימא לתרץ, שהתנא לפי הסדר של חומרי חומרי עונשי עריות נקט,

ובשיטת רבי שמעון היא, דאמר מיתת שריפה, היא המיתה החמורה ביותר מתוך ארבע מיתות בית דין.

ולכן התחיל התנא בבתו, שהעונש עליה הוא החמור ביותר, מיתת שריפה. והמשיך ונקט את קרובות הבת, ואת חמותו ואם חמותו, שכולן עונשן בשריפה.

אי אפשר לתרץ כך. כי:

אי חבי, שהתנא נוקט לפי סדר חומרת העונש, והוא הולך בשיטת רבי שמעון שמיתת שריפה היא החמורה ביותר, תיקשי:

ליתני ערות המותו ברישא, לפני בתו, היות דעיקר דין מיתת שריפה — בחמותו כתיבא!

שהמקור לדין שריפה בבתו, נלמד לקמן בגזירה שוה מחמותו, שבה נאמר במפורש דין שריפה.

וכיון שחמותו היא המקור לדין שריפה, יש להקדימה לפני בתו.

של צרתה, שאותו יש ללמוד מדין אחות אשה, שפוטרת צרתה אפילו מן החליצה.

אך יש שתירצו, כי דברי רבא, שיש לנו לדעת מסברא שאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת, הן רק סברא לאסור יבום, אך אינם מקור לפטור מחליצה. ונמצא שערוה עצמה צריכה לימוד מאחות אשה, כדי להפטר מן החליצה, וזה ביאור הגמרא, שאת כל העריות יש ללמוד מאחות אשה.

[ועיין בהגהות על הריטב"א, שהאריך

ילפינן", שהכונה היא לכל העריות, שנלמד פטורן מהיבום ומהחליצה מדין אחות אשה, וכפי שיבואר [בדף ג ב].

והקשה עליו הריטב"א, הרי לקמן [ח א] אמר רבא, שעריות פטורות מן היבום מסברא, היות שאין עשה של יבום דוחה לא תעשה של ערוה כיון שיש בו כרת, ואין צורך ללמוד זאת מאחות אשה.

ולכן מבאר הריטב"א, שאין כונת הגמרא לפטור של ערוה עצמה מן היבום, אלא לפטור

לפי שמצינו פסוק אחר, שבו אסר הכתוב את בת בנו ובת בתו מאנוסתו. שנאמר "ערוות בת בנך או בת בנך לא תגלה". ושם לא נקט הכתוב לשון אישות, ולכן הוא נאמר אפילו בבת בנו ובת בתו מאנוסתו.

אלא, שבפסוק הזה לא נאמר איסור על בתו מאנוסתו.

ויש לנו ללמוד בגזירה שוה: כיון שנאמר בפסוק זה "הנה", ונאמר גם בפסוק של בת אשתו "הנה" —

הרי כמו שבבת אשתו נאסרה בתו כמו בת בנה ובת בתה,

הוא הדין בבתו מאנוסתו, היא תהא אסורה כמו בת בנו ובת בתו מאנוסתו, האמורות במפורש בפסוק האחר.

וכמו כן **אתיא** גזירה שוה לעונש שריפה על בתו:

נאמרה "זמח" בבת אשתו [ויקרא יח].

ונאמרה "זמח" [ויקרא כ] בעונש שריפה, בחמותו.

ועדיין יש מקום להקשות על הסדר שנקט התנא במניין העריות:

השתא, עתה **דאמרת**, שכל מלתא **דאתיא** **מדרשא** **חביבא** ליה לתנא, ולכן הוא מקדים אותו, תיקשי:

ליתני לערות אחות **אשה**, שממנה לומדים את פטור היבום בכל העריות, **לבסוף**, כיון שרק בערות אחות אשה נאמר הפטור מיבום במפורש, ואילו כל שאר העריות נלמדות ממנה.

שהרי לא נאמר פטור ייבום אלא באחות אשה, וכל העריות נלמדות בדרשה ממנה, ומה עדיפות יש לבתו על שאר העריות?

ומשינין: **נחי**, הגם, **דלענין** פטור **מייבום**, **אתיין**, נלמדות כל העריות **מדרשא** מאחות אשה.

בכל זאת, **עיקר איסורייהו** — **בהדיא** במפורש **כתיב בהו**, בהן.

אבל **בתו** — **עיקר איסורא** נלמד **מדרשא**, שהרי לא כתוב איסור בתו בתורה כלל. ולכן היא חביבה על התנא יותר.

דאמר רבא, **אמר לי רב יצחק בר אבדימי**: **אתיא**, נלמד איסור ערות בתו בגזירה שוה "הנה הנה" [ויקרא י"ח].

איסור בתו שנולדה לו מאשתו הנשואה לו [אך לא בתו מאנוסתו] יש ללמוד מאיסור בת אשתו, שהוא אפילו בבת אשתו מבעלה הקודם.

שהרי לא גרע זה שהיא בתו מאשתו, מבת אשתו מבעל אחר, שאסורה לו, כיון שהיא בתה של אשתו.

ולימוד זה, הוא גם על בת בנו ובת בתו, שלא גרעו מבת בנה ובת בתה של אשתו מאדם אחר.

אך אין זה לימוד לאסור את בתו מאנוסתו, שהרי הפסוק הזה, האוסר את "בת אשתו" מדבר בענין של אישות ולא באונס של אשה פנויה.

ולכן צריך ללמוד את איסור בתו מאנוסתו מגזירה שוה:

וצריך התנא להקדים את פטור שאר העריות, הנלמד בדרשה, לפני אחות אשה, שהפטור שלה נכתב במפורש.

ומשנינן: **אידי דאיירי**, כיון שכבר עסק התנא ב**איסור אחותא**, באחות אמו, **תנא** בסמוך לה גם את איסור **אחות אשתו**, שגם הוא איסור של אחות, ולכן לא דחה את אחות אשתו לסוף הרשימה.

ופרכינן: וליתנייא לכל האי **בבא**, לכל הקטע של אחות אמו ואחות אשתו — **לבסוף?!?**

אלא, יש לתרץ באופן אחר מדוע נקט התנא את ערות בתו תחילה, וממילא לא יקשה מדוע לא נקט התנא את אחות אשה בסוף.

תנא — קורבי קורבי נקט.

את מי שקרוב אליו יותר, נקט התנא תחילה.

ולכן נקט תחילה את בתו, כי היא הקרובה לו ביותר מכל העריות, ולא מחמת שהיא חביבה היות והיא נלמדת מדרשה.

ולכן **תנא** תחילה **בתו, ובת בתו, ובת בנו** — **דקרובי עצמו הם**.

ואידי דתנא שלשה דורות שהם למטה דידיה, שקרובים לו.

תנא נמי שלשה דורות למטה דידיה, של אשתו, למרות שאין הן אסורות מחמת

קירבתו עליהן, אלא מחמת שהן קרובות אשתו.

והיינו, בת אשתו ובת בנה ובת בתה.

ואידי דתנא שלשה דורות למטה דידיה —

תנא שלשה דורות למעלה דידיה: חמותו ואם חמותו ואם חמיו.

ושוב **תנא** **אחותו ואחות אמו** — **דקרובי עצמו** הן, ולכן הקדימן לכלתו, שאינה "קרובתו", אלא נאסרה מחמת קידושי בנו.

ואידי דאיירי באיסור אחוה — **תנא נמי אחות אשתו**.

ועתה נשאר עוד שלש ערוות, שאין איסורן משום קירבתן אליו, והן: אשת אחיו מאמו, אשת אחיו שלא היה בעולמו, וכלתו.

ובדין הוא דליקדמה לכלתו מקמי אשת אחיו **שלא היה בעולמו**, ולפני אשת אחיו מאמו, היות **דלא משום קורבא** אליו הוא **דאסירא** ליבום. ואיסור כלתו חמור מהן, שהיא בסקילה, והן בכרת.⁽¹⁾

אלא, **אידי דאיירי**, היות ועסק התנא ב**איסור אחוה** — הקדים **ותנא אשת אחיו שלא היה בעולמו** וכן הקדים לה אשת אחיו מאמו.

והדר ואחר כך, בסוף, **תנא כלתו**.

ושתיהן שוות לענין קורבה, כי שתיהן נהיות קרובות על ידי קידושין של קרוביו, וכלתו חמורה כיון שהיא בסקילה, ואילו אשת אחיו שלא היה בעולמו דינה בכרת. אך הוא הדין שהיה להקדימה לפני אשת אחיו מאמו, שגם

להוכיח ששיטת רש"י היא בכל מקום, שיש ללמוד את פטור ערוה עצמה מאחות אשה, והכונה היא לפטור מחליצה].

1. רש"י מבאר שהיה צריך להקדים את כלתו לפני אשת אחיו שלא היה בעולמו, היות

ועתה מבארת הגמרא את לשון המשנה
"פוטרות צרותיהן":

ומאי איריא התנא, מדוע שנה התנא לשון
של "חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן מן
החליצה ומן הייבום", שיכולים להבין מכך
שרק פטורות הן מחובת היבום, אבל אם הן
רוצות, יכולות הן להתייבם?

והרי היה לו ליתני, לשנות: אוסרות
צרותיהן לייבום!

לומר, כיון שאין בהן מצוות יבום, נשאר
עליהן איסור אשת אח [שלא במקום מצות
יבום]!

ומשנינן: אי תנא "אוסרות צרותיהן", הוה
אמינא אסור לייבם.

אבל מיחלין — חלצה! שצריכות עדיין
חליצה כדי להנשא לשוק.

קא משמע לן התנא, בנוקטו לשון "פוטרות
צרותיהן", שהן פטורות לגמרי, בין מן
היבום ובין מן החליצה!

אך עדיין קשה: מדוע נוקט התנא לשון
"פוטרות צרותיהן"?

והרי לשון זאת יכולה להטעות, שיש היתר
ליבם אותן:

וליתני "צרת ערוה — אסורה לחלוין"?

ומשנינן: אי אפשר לומר "ערוה אוסרת את
צרתה לחלוין", כי מאי איסור קעביד
בחליצת צרת ערוה?

ומקשינן: אלמה לא? וכי אין טעם לאסור
חליצה לצרת ערוה?

והרי אם אתה אומר חולצת צרת ערוה —
יבואו גם לומר שהיא מתייבמת!

ואם כן, יש מקום לאסור את החליצה בצרת
ערוה, למרות שאין החליצה עושה דבר.

וחוזרת השאלה: מדוע שנה התנא
"פוטרות", ולא שנה "אוסרות".

ומשנינן: כיון דרק במקום מצוה של יבום
הוא דאסירה צרה.

ושלא במקום מצוה, אם היתה ערוה וצרה
נשואה לאדם זר — שריא צרת הערוה
[וכפי שיתבאר לקמן, שאיסור "צרת ערוה"
הוא רק במקום נפילה ליבום, שצרת הערוה
אסורה שם כאשת אח שיש לו בנים, אך אין
בה איסור עצמי של "צרת ערוה"].

משום הכי תני "פוטרות".

כי אם היה התנא אומר "אוסרות צרותיהן"
היה מקום לטעות, ולומר שכוונתו היא
לאיסור "צרת ערוה". והיינו, שכל "צרת
ערוה" אסורה, אפילו אם היא היתה נשואה
לאדם זר, אפילו שלא במקום יבום.

שלא היה בעולמו, ולגבי ייבום לא חשיב
"אחיו"!

וזה כונת הגמרא לומר שלא משום קורבה
הוא דאסירה.

היא אינה אלא בכרת, אלא שהגמרא נקטה
דוגמא אחת שיש להקדימה. אך הריטב"א כתב
שקושיית הגמרא היא שיש להקדים את כלתו
לאשת אחיו שלא היה בעולמו, היות ואשת אח
שלא היה בעולמו אינה קירבת אח גמורה, כיון

אך עתה, שנקט התנא לשון "פוטרות", משמע שצרת ערוה היא רק "פטור" מיבום, ואיסורה הוא רק מצד היותה אשת אח שאין לה היתר ליבום, והרי היא כאשת אח שיש לו בנים.

אלא שעדיין יש לתהות:

ומאי איריא דתני, מדוע נקט התנא "חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן מן החליצה ומן הייבום"?

ליתני: "פוטרות צרותיהן מן הייבום לחודיה, בלבד! (2)

ומעצמנו נדע, כיון שאינה בת יבום הרי היא פטורה מן החליצה, שהרי ייבום הוא עיקר המצוה, ואם היא פטורה ממנו, משום מה תחלוץ!

ומשנינן: **אי תנא** רק "פוטרות צרותיהן מן הייבום", הוה **אמינא** שבכל זאת **מיחליץ חליצה**, על אף שיבומי לא מייבמה. (3)

כי היינו אומרים שגזירת הכתוב היא, מ"לצורר", לאסור צרת ערוה ליבום. אך יש מצווה לחלוץ לה, כדי שתתקיים לפחות מצות חליצה.

אך אין לה את הפטור העצמי של ערוה, ולכן היה מקום לומר שהיא רק אינה מתייבמת, אך עדיין היא צריכה חליצה.

וחילוק זה, בין הפטור העצמי של ערוה, ובין הפטור של צרתה, שהוא רק בגלל שהיא מתייחסת לערוה, כ"צרת ערוה", אך לא פטור שלה בעצמה, נמצא בחזון איש סימן קל ט, ביישוב קושית רבי עקיבא איגר, מפני מה צריך פסוק לצרת צרת ערוה, והרי כל צרת ערוה, כשהיא נופלת בפעם השניה, מהאח השני, היא ערות אשת אח שאין לה היתר, ומכוחה, תפטר הצרה שלה כצרת ערוה, ולא כצרת "צרה של ערוה"?!?

ויסד החזון איש, שלולי הלימוד המיוחד שצרת ערוה פוטרת צרתה, היא לא היתה פוטרת את צרתה כמו ערוה.

כי לערוה יש את הפטור העצמי, ומכוחו היא פוטרת צרתה. אבל צרת ערוה, שאין לה את הפטור העצמי, אין בכוחו לפטור צרה, אלא שחידשה תורה בלימוד של "לצורר" שאפילו צרת ערוה פוטרת צרתה, דבר שלא היינו יודעים מעצמנו, לולי חידוש הפסוק.

אכן, לפי הברכת שמואל, התחדש ב"לצורר",

2. שאלת הגמרא "ליתני מן היבום לחודיה" מתבארת על ידי רש"י שעיקר המצוה הוא הייבום, וממילא נשמע לחליצה. אלא שהוסף על כך הריטב"א "דהא חליצה — בתר יבום כתיבה". ומשמעות הדברים, שהקדמת היבום לחליצה אינה רק ענין של עדיפות במצוה, אלא שהייבום הוא עיקר המצוה, והחליצה אינה אלא במקום שאין עושים את עיקר המצוה בייבום.

3. זה שאומרת הגמרא, שאילו היתה המשנה היתה אומרת חמש עשרה נשים פוטרות מן היבום ולא היתה מוסיפה "מן החליצה", היתה הוה אמינא שצריך לחלוץ לה, מבאים רש"י והריטב"א, שהוה אמינא זאת היתה רק לענין צרת ערוה, אך לא היתה הוה אמינא כזאת שהערוה עצמה צריכה חליצה.

וההבדל בין הערוה לצרתה, הוא בכך, שלערוה יש פטור עצמי של ערוה, והפטור הזה פוטר אותה גם מהחליצה. אך לצרת ערוה אין פטור עצמי, שהרי היא עצמה אינה ערוה, אלא כיון שהיא "צרה לערוה", גילתה תורה בדרשת "לצורר" שגם היא אסורה ליבום בתורת "צרת ערוה".

אך עדיין יש לשאול, מדוע הקדים התנא את הפטור של חליצה לפטור של ייבום, ולא שנה תחילה את פטור היבום? שהרי מצות ייבום היא העיקר, ואת הפטור שלה היה התנא לשנות לפני הפטור מחליצה:

וליתני "פטרות צרותיהן מן הייבום ומן החליצה"?!⁽⁴⁾

אי נמי, ליתני "מן החליצה" לחודה, ופטור זה היה כולל גם את הפטור מייבום, שהרי אי אפשר לפטרה מן החליצה במקום שקיימת זיקת ייבום?!⁽⁵⁾

לכן קא משמע לן התנא באומרו "פטרות צרותיהן מן החליצה ומן היבום" את הכלל:

כל העולה לזיקת ייבום — עולה לזיקת חליצה.

ובל שאינו עולה לזיקת ייבום — אינו עולה לזיקת חליצה.⁽⁴⁾

כי כשם שפטרות הערוה מן זיקת היבום, היא פטרות אותה לגמרי, שאינה צריכה חליצה.

יש בה כרת של אשת אח [כך סבור תוס' הרא"ש] בכל זאת יש בה "זיקת יבום" — לחליצה!

ולכן, גם אם היא אינה עולה ליבום בפועל, היא זקוקה לחליצה.

וטעם הדבר, שרק ערוה הפטרות מיבום, כגון אחות אשה, יש בכוחה לפטור לגמרי, ולא חייבי לאוין ועשה, שאפילו הכרת של אשת אח שלהם אין בכוחו לפטור מהחליצה, שכן אין הכרת הזה מונע את היבום, כי מחמת היותה אשת אח היא כן היתה צריכה להתייבם, ורק היותה חייבי לאוין ועשה מונע את היבום, ולכן על אף שאינה עולה ליבום, היא עולה לחליצה, [ולמרות שיש בה כרת של אשת אח!]

וביארנו האחרונים, שכונת רש"י היא לכלל שכל שאינה עולה לזיקת יבום אינה עולה לזיקת חליצה, שלא מצינו לו יוצא מן הכלל אלא במקום ספק, שאז חולצת ולא מתייבמת.

אבל את הכלל שחייבי לאוין ועשה עולין לחליצה למרות שאינם מתייבמים לא ביאר רש"י כאן. לפי שאין כלל זה עוסק בזיקת יבום וחליצה.

5. אי נמי מן החליצה לחודה. מבאר הריטב"א שודאי כל שאינה עולה לחליצה אינה עולה

שהערוה עצמה נפטרת מהיבום מכח ערות אשת אח שבה, ולא רק מכח היותה ערוה.

והיינו, שגילתה התורה בחידוש של צרת ערוה, שאשת אח שהיא ערוה נהיית כאשת אח שיש לה בנים, ואינה נופלת ליבום משום שהיא כאשת אח שיש לה בנים, שאינה נופלת כלל ליבום.

4. כל העולה ליבום עולה לחליצה.

והוסיף רש"י: כל העולה לזיקת ייבום עולה לזיקת חליצה, וכל שאין עולה לזיקת ייבום, פטורה מן החליצה, וכל היכא דאמינן חולצת ולא מתייבמת — משום ספיקא הוא!

והקשה רע"א מדף כא א, שמוכח בחייבי לאוין ועשה שהן חולצות ולא מתייבמות, ואין זה מדין ספק.

וביארנו האחרונים שיש שני כללים ב"כל שאינה עולה ליבום":

האחד, בזאת שאינה עולה כלל לזיקת יבום, וכלשונו של רש"י, וזוהי ערוה האסורה באיסור כרת, שאין בה כלל זיקת יבום, ולפיכך אין בה גם זיקת חליצה.

השני, בחייבי לאוין ועשה, שגם אם נאמר שאם בעל היבם אותה הוא לא קנאה, וגם אם נאמר שכתוצאה מזה שהיא אסורה בלאו ועשה,

ומנין שני בא, כדי למעוטי שיטתו **דרב אסי**, הסובר ש"איילונית", שאינה מסוגלת להוליד, והיא עצמה אינה מתייבמת, פוטרת אף את צרתה מן הייבום ומן החליצה.

ובאה המשנה לשלול זאת.

וממשיכה הגמרא לבאר:

ולרב ולרב אסי, המוסיפים צרת סוטה וצרת איילונית, המנין ברישא של המשנה והמנין בסופא — **למעוטי מאי**, מה בא כל אחד מהם למעט?

ועונה הגמרא:

אי פבירא להו לרב ורב אסי דהרדי, האחד את שיטת השני, יש לומר שבאים שני המנינים למעט:

חדא, האחד בא — **למעוטי צרת ממאנת** ביבום.

שאם נפלה לפני היבום יבמה קטנה, שהשיאוה אמה ואחיה, ואין נשואיה אלא מדרבנן, ומיאנה הקטנה בנשואי בעלה לאחר שנפלה לפני היבום, הרי גם היא וגם צרתה אסורים ביבום [מגזירת חכמים, וכפי שיתבאר בפרק זה], אך הן מחוייבות בחליצה.

וזה באה המשנה למעט, שצרת ממאנת אינה, כשאר צרת ערוה, אלא היא חייבת בחליצה,

ומשנין: משנתנו — בשיטת **אבא שאול** היא.

דאמר: מצות חליצה — קודמת למצות ייבום.

שלדעתו, היות ואם מכוון היבם לכנוס את יבמתו לשם נוי או לשום אישות, ולא מכוון לשם מצות ייבום, הרי זה כפוגע בערות אשת אח, ולכן מוטב לו שיחלוץ.

ולכן הקדים התנא את מצות חליצה למצות ייבום.

ועתה מבאר הגמרא, מה בא התנא ללמד במנתו את מנין חמש עשרה הנשים בתחילת המשנה, ומה הוא בא ללמד באמרו בסוף הרשימה "הרי אלו", שבכך הרי זה כאילו הוא חוזר ומונה אותן, ומדגיש, כי זהו המנין, ואין עליו תוספת:

מנינא דרישא, "חמש עשרה נשים" — **למעוטי מאי** הוא בא?

וכן **מנינא דסופא**, "הרי אלו" — **למעוטי מאי** הוא בא?

מנין אחד בא **למעוטי** שיטתו **דרב**, הסובר שאם זינתה אשה תחת בעלה, שהיא עצמה אינה מתייבמת, הרי אף צרתה, הנקראת "צרת סוטה", פטורה מן הייבום ומן החליצה.

ובאה המשנה למעט, ולשלול את דבריו.

לא מצינו מציאות שכזאת. אך היא תיתכן במלך, שאינו חולץ מפני כבודו, אך יתכן שמצות יבום תנהג בו.

ליבום, ודבר פשוט הוא. וכתב התוס' יו"ט [בפרק שני במסכת סנהדרין] שאין זה כלל שכל שאינה עולה לחליצה אינה עולה לייבום, אלא שבאופן רגיל